

Cures i treball social a l'Hospitalet

El testimoni de
Pilar Massana

Manuel Domínguez

Cures i treball social a l'Hospitalet.

El testimoni de Pilar Massana

Cuidados y trabajo social en l'Hospitalet.

El testimonio de Pilar Massana

Care and social work at l'hospitalet.

The testimony of Pilar Massana

Manuel Domínguez

Historiador i geògraf

RESUM

Pilar Massana i Llorens (Solsona, 1951) és una figura molt important en el desenvolupament a Catalunya del treball social. Ha treballat en aquest sector a l'Hospitalet i ha participat en la creació dels serveis públics de cures a la població desfavorida. Ha estat, a més, protagonista de molts moviments veïnals, socials i polítics en les darreres dècades.

Paraules clau: treball social, cures, serveis públics, l'Hospitalet.

RESUMEN

Pilar Massana i Llorens (Solsona, 1951) es una figura muy importante en el desarrollo en Catalunya del trabajo social. Ha trabajado en este sector en l'Hospitalet y ha participado en la creación de los servicios públicos de cuidados a la población desfavorecida. Ha sido, además, protagonista de muchos movimientos vecinales, sociales y políticos en las últimas décadas.

Palabras clave: trabajo social, cuidados, servicios públicos, l'Hospitalet.

ABSTRACT

Pilar Massana i Llorens (Solsona, 1951) is a leading figure in the development of social work in Catalunya. She has worked in the field of social work in l'Hospitalet and has participated in the creation of public services dedicated to the care for the disadvantaged population. She has also been a main character in many neighbourhoods, social and politic movements within the past few decades.

Keywords: social work, cares, public services, l'Hospitalet.

Parlem amb Pilar Massana, sobre les cures, com ha evolucionat el treball de les cures a les persones, especialment a nivell global i de país, però farem un esment específic de l'Hospitalet.

Podem començar fent una reflexió sobre com es feien les cures tradicionalment, tu tens més records de Solsona, on vas néixer. Per cert, tu vas néixer l'any...

L'any 1951. Tradicionalment les cures —i en el meu record, però històricament està demostrat així—, han estat una tasca que s'ha fet des de les famílies, principalment, i també des de les institucions religioses, i les institucions benèfiques, segons l'època, i amb una característica molt majoritària: la tasca de les cures ha estat assignada a les dones.

Jo —no sé si està bé dir-ho, però lluny de veure-ho com un problema, ho considero una riquesa— ho veig com una cosa bonica, el problema és que només sigui de les dones. Però crec que la tasca de les cures, de cuidar-nos, d'acompanyar-nos, de curar-nos, és una tasca humana de primer ordre, amb un valor immens i, per tant, des d'aquest punt de vista, és una llàstima que el sector masculí, per dir-ho així, n'hagi estat exclòs; crec que és un dèficit, però no és un problema.

Un problema l'és en la mesura que sigui una obligació, però la tasca de cuidar-nos és una tasca primordial de tota l'activitat humana; per a mi té aquest sentit. Fins i tot totes aquelles activitats que podrien semblar allunyades d'aquest concepte, com podrien ser l'urbanisme o l'economia, haurien de tenir en el centre de la preocupació com ens cuidem, com ens relacionem, com ens ajudem a ser més feliços i com ens ajudem a viure més humanament entre tots els diferents, etc. Els que poden i els que no poden, per tant, estic parlant de les persones amb discapacitats, de les persones velles, dels infants que tenen alguna dificultat, etc. Tot hauria d'estar encaminat cap aquí, des del meu punt de vista.

Bé, això com a prèvia, per dir-ho d'alguna manera. Dit això, jo soc treballadora social ja jubilada. Soc una afortunada que he pogut treballar en un tema que té molt de sentit, he gaudit la professió. Malgrat que moltes vegades t'emportes els problemes a casa i no aconsegueixes gestionar-ho millor, jo considero que soc una privilegiada, perquè he pogut treballar en una professió molt maca, que dona sentit a la vida i, per altra part, en segon lloc, perquè la major part de la meva vida he pogut realitzar aquesta professió com un servei públic, sent funcionària pública, que per a mi

també és un honor. Ser funcionària, jo ho entenc com ser una persona que està al servei de la població, que rep un salari que prové dels impostos de la població; per tant, d'alguna manera, saps que qui et ve a veure és l'amo, diguem, eh?... és a qui devem que nosaltres puguem estar aquí i, per tant, no només saps que aquella persona pot necessitar alguna cosa, sinó que és una persona molt important. I, per tant, treballar en el servei públic per a mi és una cosa també molt... molt especial... de bonica.

Anem al començament. Quan tu et plantes de joveneta dedicar-te professionalment en aquest sector, com estava la situació?

Jo no sabia que això fos una professió. No en tenia ni idea, d'això, eh? Llavors jo vaig descobrir que existia una professió que en aquella època es deia assistent social a... Tarragona, i recordo perfectament la xerrada que ens van fer a sisè curs de batxillerat (1967). Jo en aquell moment estava interna en un col·legi a Tarragona. Per tant, descobreixo que hi ha una professió que es diu assistent social a partir d'una xerrada que ens van fer d'orientació professional. Jo no sabia que existís. I recordo el nom de la professional que ens va fer l'explicació, Maite Beotas, que treballava

amb població gitana en una zona molt deprimida de Tarragona, darrere la muralla, i també a Entrevies, on hi havia moltes moltes barraques.

Pilar Massana 1978.02.19 fent de TS al carrer

I vaig pensar que aquesta feina a mi m'agradaria. I llavors em vaig començar a informar sobre què era això. A casa meva tampoc sabien que existís aquesta feina. Vaig veure que hi havia una escola a Manresa, una altra a Sabadell i una tercera a Barcelona. A partir d'aquí vaig començar a buscar què havia de fer per entrar-hi. Vaig acabar venint a Barcelona a estudiar.

Eren escoles públiques?

No, en aquells moments eren escoles que depenien de l'Església Catòlica. Tenien forma de patronat o el que sigui, però escola pública no. Els estudis d'assistent social van

néixer a Catalunya durant la Segona República, i aquí es comença a promoure aquesta formació.

A Europa ja existien. La professionalització d'aquesta feina ve sobretot de les entitats benèfiques —no en recordo els noms—, però es comença a valorar el treball social, el treball a favor o amb les classes o en els sectors de la població amb dificultats, etc. Es professionalitzà a Europa molt abans que aquí.

Però aquí, a Catalunya concretament, la primera escola es crea a Barcelona durant el temps de la Segona República. No era una escola pública, però els estudis sí que tenien el reconeixement públic. Més tard neix una altra escola a Barcelona lligada a la secció femenina del *Movimiento*, però a partir de la càtedra de psiquiatria del Dr. Sarró a l'Hospital Clínic, que veia la necessitat —perquè a Europa això també existia— d'aquesta branca de professionals que completessin l'atenció psiquiàtrica des del vessant social, per dir-ho així. D'aquesta càtedra neix l'escola que en deien de treballadores socials —visitadores, perquè feien justament aquesta feina—, que era molt diferent de l'escola catòlica d'assistents socials, que és on jo vaig estudiar...

Disculpa, aquesta branca lligada amb la psiquiatria era la que estava lligada al *Movimiento*?

Sí, el reconeixement legal li ve d'estar vinculada a la secció femenina del *Movimiento*, però això no vol dir que el Dr. Sarró fos del *Movimiento*; diguem-ne que va ser la manera com ho van gestionar. De fet, això seria un altre capítol del qual jo m'hauria de documentar més. Precisament s'acaba de publicar un llibre de les escoles de treball social i, per tant, ho hauríem de mirar més bé.

Jo era de l'altra escola. I la veritat és que la diferència en el moment en què jo estudiava i que mantenia relacions amb els estudiants de les dues escoles era que l'accent de l'escola catòlica d'assistents socials que estava vinculada a l'ICESB (Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona), també depenent del Bisbat, era més de treballar als barris obrers, de treball comunitari, de treballar amb les parròquies de cada barri... però sobretot l'accent comunitari, de desenvolupament comunitari. Mentre que a l'escola de visitadores, l'accent era més —entre cometes— psicologista, més de psiquiatria, més individual... en aquell moment, després això canvia.

Més endavant, els estudis nostres tenen el reconeixement i la classificació universitària, que és més o menys cap al 1983, passant a ser considerada una diplomatura. En aquest procés de reconeixement, jo hi vaig col·laborar molt directament com a presidenta de l'Associació d'Assistents

Socials de Barcelona, que era la més gran de Catalunya, i a partir d'aquí, en ser diplomats, vam aconseguir la creació del Col·legi de treballadors i treballadores socials, del qual ara tot just celebrem els quaranta anys.

En el procés de creació del Col·legi professional vam tenir l'encert de fer-lo de tot Catalunya i no pas provincial, com eren la majoria. Per intuïcions polítiques, diria que per sentit comú, si fèiem un Col·legi que agrupés tot Catalunya tindríem més força i més incidència que no si fos provincial, ja que érem una professió molt petita en aquell moment. Ho vam aconseguir i, per tant, som dels pocs de tot l'estat que és d'àmbit —diguem-ne— autonòmic. La majoria son d'àmbit provincial. N'estic molt contenta, d'això també.

Quan acabaves els teus estudis a l'escola de Barcelona, llavors sorties amb un títol, que t'acreditava com a treballadora social.

Jo vaig acabar a l'any 1972 i el nom exacte era «assistent social», en aquell moment es deia així.

El reconeixement d'aquesta formació ja era oficial, però l'impuls, diguem-ne, venia tot de l'Església... Llavors anàveu destinades a parròquies?

Destinades no ben bé, havies de demanar feina i anaves allà on et contractessin. Tu et presentaves als diferents llocs on et podien contractar, que en aquest cas podia ser una parròquia, podia ser Càritas Diocesana, podia ser un arxiprestat, un conjunt de parròquies...; també en aquesta època hi havia les treballadores socials d'empresa, d'hospitals, de residències d'infants i de gent gran, etc. Les empreses grans com Telefònica, Hispano Olivetti, Seat, Corberó, Siemens o Pegaso tenien el seu departament d'assistents socials, que amb el temps es van anar eliminant, en part per la creació dels sindicats, que van incorporar en la seva organització aquest departament social de les empreses. En el meu cas jo vinc a treballar a l'Hospitalet de Llobregat l'any 1972. El meu primer treball a la ciutat va ser al barri de Can Serra.

Però tu vas venir a una ciutat que no coneixies...

No, no en sabia res de res. No sabia ni a on era. La primera vegada que vaig venir a l'Hospitalet, vaig arribar fins a l'estació de metro de Santa Eulàlia i d'allà vaig agafar un autobús cap el barri Centre per anar a l'Escola Patufet Sant Jordi, on tenia una entrevista amb la seva directora, la Montserrat Company.

El meu primer treball professional, però, va ser a Barcelona, a la clínica infantil de la residència sanitària de la Vall d'Hebron. Vaig combinar aquesta feina amb un altre treball particular que em va sortir, de donar a conèixer una escola especialitzada en alumnes que estaven al límit d'intel·ligència entre el que llavors es considerava —diguem-ne— normal i el que es considerava —mal dit— subnormal... però es deia així. Amb aquesta intel·ligència límit necessitaven un tipus d'escola adaptada, flexible d'acord amb les seves necessitats. Aquesta escola es deia Xamfrà. I llavors, doncs, la meua tasca va ser donar-la a conèixer a centres educatius sensibles a aquesta realitat, sobretot a les escoles de pedagogia activa, que en el cas de l'Hospitalet era l'Escola Patufet Sant Jordi, i també als psiquiatres infantils i als pediatres. I, per tant, s'havien de fer una sèrie d'entrevistes explicant tot això.

Llavors jo vaig haver de combinar la feina de la Vall d'Hebron amb aquesta altra. I després ja vaig venir a parar a Can Serra, perquè la parròquia de Can Serra demanava una treballadora social, que pogués ajudar en el procés comunitari de creació de l'Associació de Veïns, paral·lelament a l'atenció individualitzada de les persones que requerissin algun tipus d'atenció. Per tant, jo vaig venir a entrevistar-me amb els capellans del barri de Can Serra i ja està, i em van agafar, si no recordo malament, a mitja jornada; l'altra mitja la feia en un altre lloc.

Què recordes de l'Hospitalet, de Can Serra, en aquell moment, pel que fa a treball social? Tenies molta feina o no?

Bé, la feina era de col·laborar amb la parròquia, l'Escola d'Adults i l'atenció individualitzada, i tot allò que sorgís de tipus comunitari, reforçar-ho. I especialment l'Associació de Veïns. Tenia repartit el meu horari de feina entre un temps per a la junta gestora de l'Associació, unes hores al dia, i la setmana d'atenció dins del despatx parroquial, que en aquell moment estava en el bloc D-6 de l'avinguda de Can Serra, davant de l'estació. I després l'atenció individual, com l'Associació de Veïns, com l'Escola d'Adults, bàsicament, que no era ni escola d'adults pròpiament, sinó que eren classes d'alfabetització dins de la *Campaña estatal de alfabetización*, que es deia; calia ajudar a fer els tràmits que s'haguessin de fer, per exemple.

Recordo que per a mi era un descobriment de tot, concretament amb la l'Associació de Veïns, en el que eren els seus inicis, vaig haver d'aprendre moltíssimes coses, per exemple relacionades amb l'urbanisme, amb la qualificació dels terrenys. Durant els estudis de treballadora social jo no havia estudiat res relacionat amb aquest tema, per tant em vaig haver d'espavilar a saber què era una qualificació 6B o 12B per poder treballar en el nucli promotor de l'Associació de Veïns de Can Serra; en això m'hi vaig abocar molt. I acompanyar amb les gestions que s'haguessin de fer,

perquè la gent era gent treballadora amb el seus horaris. Tothom treballava. No hi havia jubilats. Per tant, moltes vegades havia de fer gestions, concretament en una oficina que es deia Oficina d'Informació Urbanística (OIU), creada pel Col·legi d'Arquitectes i pel Col·legi d'Enginyers, si no recordo malament, de servei als barris, i allà hi havia un arquitecte, molt competent, que es deia Joan Fortuny, que assessorava en totes aquestes coses. Per tant, jo feia moltes vegades aquestes gestions, perquè era la persona que hi podia anar, hi estava dedicada. I, llavors, portava la informació a la junta de l'associació, al grup d'urbanisme, etc.

A partir d'aquí es va generar un estudi sobre quina era la situació del barri de Can Serra en el pla urbanístic, que van fer dues professionals, no sé si havien acabat arquitectura o no, una era l'Antònia Nieva. Aquest estudi ens va ajudar a tenir la base tècnica de com estava la situació i del que s'hi podia fer; i la informació real de com estava el planejament del barri va continuar *in crescendo*, cosa que d'altra forma no hi hagués hagut manera de saber.

Llavors vam descobrir —entre cometes— que a l'espai conegut popularment com a plaça de la Carpa estava prevista la construcció de tretze blocs, amb 540 habitatges. I tot això no se sabia posar en ordre. Vaig anar acompanyant en tot aquest procés, jo diria de treball comunitari molt bonic, en el qual jo vaig aprendre moltes coses no només d'urbanisme, sinó també d'organització i de relació, perquè l'Associació de Veïns, en aquell moment —i jo crec que totes les associacions de veïns, en aquell moment— tenien la preocupació de l'urbanisme, però també la preocupació cultural, la preocupació de tenir serveis per als nens i per a la gent gran... de fer festes. El que avui està disgregat en comissions de festes, associacions especialitzades, tot això, qui ho agrupava llavors era l'associació de veïns de cada barri.

Això, pel que expliques, és una feina de treball social una mica diferent de com l'entenem ara, més dedicada a tenir cura de les persones més necessitades, amb aquesta vessant comunitària que tu dius.

És una vessant molt maca. I aquesta vessant, jo sempre l'he defensat molt en la feina. També treballant dins de l'Ajuntament, perquè encara que l'atenció sigui individualitzada o en treball de grups, o com sigui, la mirada comunitària és imprescindible.

No podem fer un bona feina si no hi ha una mirada comunitària. Encara que avui hi ha moltes professions especialitzades que treballen en tot això, en aquell moment no existien. Però la mirada comunitària vol dir que encara que atenguem una situació individual —una problemàtica de falta de diners, posem per cas, o de no sé què—, si no tenim en compte el con-

text i no mirem de vincular-nos, de complementar-nos, de conèixer-nos amb els serveis que hi ha en el territori, les forces vives, i el que s'està movent allà, no ho farem bé.

Imaginem-nos la situació de criatures en edat escolar. No n'hi ha prou que tinguin la beca de menjador, de llibres o del que correspongui, sinó que cal la implicació i l'atenció de tot això dins de l'escola, de l'esplai, del centre obert si cal. Encara que cadascú faci la seva feina i ningú vulgui interferir en la de l'altre, s'ha de conèixer i veure com col·lectivament es pot millorar aquella situació de desigualtat que estan patint aquelles criatures, és imprescindible. I vol dir que des dels serveis socials hi posarem el nostre granet de sorra, però també des del barri, des de l'esplai, des de l'associació de veïns si hi fos, des de l'organització comunitària, cadascú des del seu trosset... això és imprescindible. I el resultat serà bo i els que s'hauran de posar la medalla seran tots. La medalla, compartida; que aquest és un dels problemes que sol haver-hi actualment: qui se n'ocupa?, això no em toca, això tal... així no podem anar bé.

Bé, arriba un moment que s'ha de fer un plantejament amb totes aquestes feines de cures, més o menys institucionalitzades, organitzades, que s'han de fer des d'un espai públic, municipal...

Bé, això és tot un moviment a nivell europeu. Els serveis socials públics dependents de les institucions públiques de l'administració ja existien, encara que existissin també els privats. Llavors, amb la reivindicació de la democràcia a Espanya i amb la mort de Franco i les primeres eleccions democràtiques... diguem-ne que aquestes idees hi eren, que els ajuntaments havien de tenir serveis socials públics. Hem de dir que quan jo treballava a Can Serra, l'Ajuntament també tenia una treballadora social... una!

Per a tota la ciutat?

Per a tota la ciutat! I, a més, compartida amb el que llavors es deia el Centre Antialcohòlic, el que avui es el CAS (Centre d'Atenció i Seguitament a las Addiccions), que està a Santa Eulàlia. Inicialment allò era l'«Antialcohòlic». Per tant, la Maria Bosch, que va ser la primera treballadora social que va treballar a l'Ajuntament de l'Hospitalet, contractada per la Rosario Ramia, que era la regidora de Beneficència, tenia mitja jornada –a la tarda– a Santa Eulàlia i mitja jornada més –als matins– a l'Ajuntament.

I, per tant, d'on surt això? Surt de la reivindicació de la democràcia i de l'administració pública al servei de la població que els ajuntaments han d'incorporar com a propis els serveis socials. I això és l'abril de 1979, quan

hi ha les primeres eleccions als ajuntaments democràtics, en aquest primer govern de la ciutat que va ser entre PSC i PSUC, i Convergència Democràtica de Catalunya inicialment. En els primers anys Convergència forma part d'aquest grup. Els regidors de Convergència que recordo eren el Jacint Borràs i també hi havia el Vila de la Hoz, així com l'Ignacio Pujana (PSC) i en Paco Candel (PSUC), com a caps de llista.

La regidora de Serveis Socials, o d'Assistència social, com es deia en aquell moment, va ser la Pilar Ferran (PSC). I és la Pilar Ferran, com a regidora, qui impulsa aquest Departament de Serveis Socials, contemplant que hi hagi una treballadora social a la casa central, que és la Maria Bosch. Però se'n contracten sis, de treballadores socials, una per a cada districte. Algunes ja estàvem treballant a la ciutat, i per tant, a mi em deixen el que va ser el districte cinquè, que eren els barris de Can Serra, Pubilla Casas i Sanfeliu. Llavors vaig passar de treballar no només a Can Serra, sinó també a Pubilla Casas i al barri de Sanfeliu. Posteriorment el barri de Sanfeliu passà al districte I. La reivindicació de crear un departament de serveis socials públic, és d'aquesta època, és de 1979.

El contracte meu oficial a l'Ajuntament és de l'1 de gener de 1980, però de fet nosaltres hi vam entrar a finals d'octubre d'aquell any. Vam començar a organitzar-nos. Llavors, aquí hi ha hagut un creixement espectacular. Jo a Pubilla Casas atenia en el que avui és l'escola de formació de persones adultes, al carrer dels Naranjos cantonada amb el del Molí, a l'antiga escola Pau Picasso. Quan sortien els nens de l'escola, hi entrava jo. Ens trobàvem a la porta amb tota la gent que em venia a veure, entràvem junts. Els nens sortien per una porta, nosaltres entràvem per l'altra. Es tancava allà un tros de corredor i aquell era el despatx de la treballadora social.

Jo estava allà atenent, tal qual, sense més complicacions, sense més cites prèvies, ni res de res i també en sortíem junts. Hi entràvem junts i en sortíem junts. I a Sanfeliu, doncs el mateix, la meva feina la feia en el que llavors era un local on es posaven injeccions. Es va adequar aquest espai —que ja havia reivindicat l'associació de veïns— perquè la gent que s'havia de posar una injecció no hagués de baixar a l'ambulatori, i es va llogar aquell local —que pagava l'Ajuntament— i allà van posar el meu despatxet i ja està. I a Can Serra el tenia a la parròquia... i endavant.

I com va evolucionar la feina? En aquest cas era més individual. Hi havia més problemes, ja no era tan comunitària?

Sí, ja no era tan comunitària, segur. Jo, personalment, vaig mantenir aquesta connexió comunitària perquè venia d'allà i perquè hi trobava tot el sentit del món. Per tant, la meua vinculació...

Ja era més militant que no professional?

Sí, està clar. A Can Serra... En aquesta etapa vam viure a l'Hospitalet coses com la creació dels Serveis Socials, una etapa ben interessant també. Per exemple, jo estic parlant de 1979 cap a 1980. Però pensa que el 1983 hi ha el reconeixement i la creació, per part de la Generalitat de Catalunya, de la Conselleria de Sanitat i Serveis Socials.

Però les primeres eleccions són el 1980, i les guanya la Convergència de Pujol. Fins aleshores...

No, no. Fins que va guanyar CiU no hi havia Generalitat. Llavors la Generalitat l'any 1983 crea els Serveis Socials, els Serveis Socials Bàsics, es deia en aquell moment. Vol dir que la Generalitat promou els serveis socials. El conseller va ser el Ramon Espasa, del PSUC. El director general va ser l'Agustí de Semir, advocat laboralista. I la persona que va assumir el càrrec de directora general tècnica, per dir-ho així, va ser la Pilar Malla i Escofet, que posteriorment va ser síndica de greuges a la ciutat de Barcelona, i doncs va ser una professional molt competent dels serveis socials.

Per tant, jo, en aquell moment, participo de la creació dels serveis socials a nivell municipal com a treballadora social, i així, doncs, dintre del meu nivell limitat també participo d'aquest moviment, més general, de la creació dels serveis socials a Catalunya, des de l'associació d'assistents socials, i després des de la promoció del col·legi professional. Tot això coincideix amb mi. Una cosa era la professió; una altra cosa era, per dir-ho així, militància professional o el que sigui.

I coincideixo amb una cosa molt bonica. En citaré dues, de coses molt boniques. Una, el moviment de jubilats i pensionistes, que podríem dir que són els antecedents de la *Marea Pensionista*, amb el senyor Francesc Pedra i altra gent, però Francesc Pedra era el dirigent anarcosindicalista, jubilat, molt clarivident en aquest tema. Hi participo molt, col·laboro molt en la creació d'aquest moviment. Es creen les vocalies de jubilats a les associacions de veïns, en Francesc Pedra estava a l'Associació de Veïns de Pubilla Casas. Des d'allà reivindiquen els centres, el que avui serien les associacions de jubilats i pensionistes de cada barri, la coordinadora, el primer congrés català, etcètera. Tot això ho segueixo molt de prop. Però també hi ha una altra cosa, juntament amb això, la creació dels casals de gent gran de cada barri, en concret als barris on jo treballava: Sanfeliu, Can Serra i Pubilla Casas.

Després participo en una altra cosa que em sembla molt important parlant de cures, que és el tema dels estudis sobre la formació de treballadores

familiars. Això es promou a partir de la Generalitat mitjançant l'escola de treballadores familiars. Aquesta figura de treballadora familiar és una figura fonamental en els equips i en l'atenció individualitzada, en l'atenció de la gent. És una professió que queda incorporada als equips d'atenció social bàsica. O sigui, quan es crea l'equip hi ha una treballadora social, una psicòloga, una treballadora familiar i una educadora social. Una educadora de carrer –que es deia llavors– però educadora social. L'equip era aquest.

Parles en femení per raons ideològiques o perquè eren dones les que treballaven en això.

Les dues coses. M'agrada parlar en femení, perquè fa referència a les persones, i per tant, m'agrada que sigui així, però també perquè la majoria eren dones. No exclusivament, però la majoria –un 90%– eren dones. I, per tant, dins dels equips d'atenció social bàsica hi havia algun home, però majoritàriament eren dones. Sí, sí. Això és així. I dins de la nostra professió continua sent així encara. Abans jo crec que devia ser un 90% i ara deu ser un 70%. No hi ha gaires canvis, aquí.

Són professions molt feminitzades, això té l'inconvenient que estan més mal pagades en general. I té l'avantatge, al meu entendre –algú em mataria si em sentís dir això–, que jo crec que cuidar és una labor, com deia al començament, és una labor molt important. És una labor bàsica, que configura, que estructura la persona, en la mesura en què ens reconeixem com a persones dèbils, limitades, febles...

I vulnerables.

Sí, vulnerables també. Això ens fa persones, ens fa posar en les sabates dels altres, ens hi fa empatitzar, que diríem ara. I ens fa, també, agafant termes actuals, ens fa resilients, diguem, no? A partir del fet que sabem aquesta condició, i a partir que sabem que una persona sola no se'n pot sortir. Nosaltres som éssers relacionals que creixem amb la relació. I tenir relació vol dir que ens cuidem. I tota la resta té sentit en funció d'això. Té sentit la política com l'art o com l'ofici d'estar al servei de les persones, durant un temps determinat, per millorar les condicions de vida i per resoldre els problemes que puguin anar sorgint a tots els nivells.

Has estat treballadora municipal des de l'any 1980 i, és clar, han estat quasi 40 anys de servei públic...

Bé, jo era treballadora social de l'Ajuntament de l'Hospitalet. Em vaig jubilar l'1 de gener de 2017. Uns 36 anys treballant a l'Ajuntament.

Com ha evolucionat?

Bé. Aquí la resposta és múltiple. Per una part ha evolucionat millorant els estudis i la preparació. Això és positiu. Ha millorat perquè els estudis s'han reconegut en l'àmbit universitari, totes aquestes coses ens donen consistència. Ha millorat des del punt de vista de l'estabilitat professional i salarial. I això, que és un avantatge, a la vegada ha aportat també una dificultat, al meu entendre, quan en la mesura que les coses s'institucionalitzen també es burocratitzen molt i és més fàcil perdre el sentit i la responsabilitat de la professió. Vull dir que hi ha tants nivells de comandaments, hi ha tants matisos, tants professionals... «jo ja ho faria, això, però no ho tinc permès».

Llavors, han sortit en els últims anys, moltes altres iniciatives que no són de l'administració, però que són iniciatives del tercer sector que són comunitàries, que són públiques, que tenen molt de sentit i empalmen molt amb aquesta primera etapa de fa 40 anys. Això és així.

Per tant, crec que faria falta una sacsejada. Una sacsejada amb sentit de realitat, amb sentit de servei públic, de quin és el nostre objectiu. Nosaltres no treballem, i quan dic nosaltres vull dir la gent que treballa a l'administració pública, no treballem perquè els que manen políticament estiguin contents. No dic que haguem de fer el contrari, perquè no seria raonable tampoc. Qui marca les pautes és qui està més amunt. Però dintre d'aquest marc, nosaltres treballem per atendre la població. La població és qui té dificultats i, per tant, tantes barreres, tantes dificultats, tanta burocràcia, sovint no ajuda. Una cosa és burocràcia, en el sentit de control públic dels diners públics, i de la funció pública, que és necessària per poder rendir comptes; i l'altra cosa són unes barreres i unes dificultats d'accés en el que hauria de ser una relació directa. Això ha evolucionat en aquest sentit lamentablement.

Pel que dius ara, veus més a prop, tu, la teva visió de la feina, de la tasca, més a prop d'aquestes experiències comunitàries que es poden portar a terme.

Sí. Hi ha moltes iniciatives.

El que fan a La Vinya, a La Fundició o, per exemple, en tot el procés comunitari de La Florida s'Aveïna...

Sí, sí, sí, totalment. Això lliga totalment amb els meus orígens. I parlant dels meus orígens, la relació amb el que és públic és imprescindible, també. Per tant, si jo estigués treballant en el servei públic, veuria totalment

necessari relacionar-me, escoltar, saber com veuen la realitat, què fan en el seu dia a dia totes aquestes entitats. Ho veig imprescindible.

I més enllà del que és la feina, la situació social de l'Hospitalet. Jo m'imagino que quan tu vas venir, als anys 70, hi havia una situació complicada generada amb aquell episodi migratori important. Va començar la crisi dels anys 70-80...

La crisi del petroli, que es deia llavors...

Després hi va haver una època de més bonança a finals dels 80-90. I en els darrers 20 anys diguem-ne, o *vint i pico* anys, hi ha hagut aquest tercer episodi migratori fort a la ciutat. I ja no parlem de la crisi del 2008...

En dos minuts és molt difícil, però et demano un repàs de l'evolució de la situació sobre les dificultats socials de l'Hospitalet en els darrers 40 anys. Fes dues o tres pinzellades de com ho veus, tot plegat...

La primera pinzellada. El tema de l'habitatge és un tema essencial, ja fa molts anys que ho és, però avui és una qüestió essencial i molt urgent. És un dels temes, des del meu punt de vista, més greus no resolts. Això s'ha de fer des dels serveis socials? No. S'ha de fer des de les polítiques d'habitatge, però des dels serveis socials ha d'haver-hi una relació total amb l'habitatge.

Segon tema. A l'Hospitalet –en els darrers vint anys– han vingut moltes persones de procedències diverses. Però totes elles tenen un lligam comú: són gent treballadora i empobrida que han vingut amb ganes de treballar, de guanyar-se la vida i de tenir un futur aquí. Si agafem només aquest enunciat és el mateix que hi havia en els anys 60 i 70: gent treballadora amb ganes de tenir un futur per a ells i per a les seves famílies. I tenir un espai per viure i millorar. La diferència és el tema de l'habitatge, que en aquell moment també era difícil, però no tantíssim com ara. Si aleshores era possible accedir a un habitatge de lloguer o un habitatge nou, treballant moltes hores o com fos, avui és gairebé impossible.

El tema de la migració, llavors i ara. Una diferència gran és que la migració, en aquell moment, era del conjunt de l'estat espanyol, però també hi començava a haver migració marroquina. Jo la primera migració marroquina que vaig conèixer va ser treballant d'assistent social. Concretament vaig treballar dos anys al barri de la Vinyala de Sant Vicenç dels Horts, i els treballadors marroquins treballaven a la Foneria de Can Ros, una feina duríssima, feien ells; i en condicions d'infrahabitatge inexplicables, era on

vivia aquesta gent. I aquí a l'Hospitalet, doncs me'n recordo que, planta baixa no, *sotano menos uno*. En pisos absolutament infectes vivien famílies marroquines que jo vaig visitar a Pubilla Casas i a la part antiga de Can Serra.

Més diferències. El tema dels idiomes i de les religions. Abans l'idioma era el català i el castellà bàsicament. Ens enteníem en castellà amb tothom. Avui, la dificultat idiomàtica és *variopinta*, és molt diversa, per tant, calen polítiques i accions socials que facilitin aquest coneixement i aquesta convivència d'una manera més complexa que llavors.

Similituds i diferències. Bé, avui la xarxa de serveis socials i de serveis d'atenció a la ciutadania és molt àmplia, llavors era molt escassa, però, en canvi, la funció del moviment veïnal d'acollida, d'integració —la paraula integració a mi no m'agrada gens—, va fer que la gent que havia vingut de fora se sentís que formava part d'aquell barri, que hi tenia un protagonisme i tal. Això era un element —entre cometes— polític, molt central, i avui és una altra cosa. Sí, per una part hi ha els que han vingut de fora, encara que hagin nascut aquí. Hi ha molt poca barreja entre uns i altres. Jo crec que això és un dèficit molt greu que tenim en aquest moment, per tant, tot allò que ens ajudi a relacionar-nos, a nivell ciutadà, a conèixer-nos i a reconèixer-nos, ho trobo fonamental.

Hi ha un aspecte interessant, important, o rellevant, i és que bona part de les cures que es fan a persones grans la majoria les estan fent dones sobretot d'origen migrant. Perquè ara estem vivint a l'Hospitalet l'envelliment d'unes persones, que en molts casos van venir als anys 60, i que, per tant, ara tenen 80 anys. I que estan en aquesta situació. I tampoc hi ha una resposta pública a aquestes necessitats.

Bé, aquesta també és una diferència molt gran, i és que seria molt llarga l'explicació. Deia que jo vaig assistir a la creació de la formació de l'escola de treballadores familiars. Això després va anar creixent, però la figura de la treballadora familiar ha desaparegut dels equips d'atenció primària, cosa que jo crec que és un dèficit, perquè ajudaven molt a fer un treball eficient amb les famílies. I s'han constituït els serveis especialitzats d'atenció a la gent gran o d'atenció a la dependència. I no sols això, sinó que aquests serveis s'han externalitzat i són empreses del sector mercantil o empreses del sector de l'economia social les que donen ara aquests serveis.

A la vegada que s'ha donat el dret que tota la gent gran tingui accés a aquests serveis, és el que et deia, s'ha burocratitzat, s'ha dificultat molt, i les persones que ho fan són en un percentatge altíssim provinents de la migració. Molta població llatinoamericana. Llavors, deixa'm fer una falca

en aquest sentit, no entenc que puguin haver-hi propostes polítiques que diguin que la migració no ha de venir, no sé on viuen; perquè si no tinguéssim migració, la gent gran i la gent amb dificultats de dependència que necessita atenció no estaria atesa. O sigui, en un percentatge molt majoritari, són persones que han vingut de fora i fan aquests treballs, que, per altra part, estan mal pagats i són molt precaris. Quan realment hauríem d'exigir que estiguessin més ben pagats i que la formació fos la correcta i l'adient. Vull dir que avui ja no són treballadores familiars, són integradores, són... no sé dir-ne els noms, però són auxiliars sociosanitàries, tenen diferents formacions. No ho sé.

Bé, hi ha un tema... tornant al començament, perquè m'ha vingut així al cap. Estem parlant de si als anys 60-70 recordo que també hi havia la... Suposo que això també era via parròquies ¿no?, la presència d'assistents socials de Càritas a la Bomba...

I a la Florida, a la seu social, hi havia la Paquita Fonboté. A dalt, a Pubilla Cases, hi havia la Mercè Ridaura. La Francesca Vintró va ser una de les que va treballar a la Bomba. Jo la coneixia molt. Ara no et sabia dir els noms de tothom, però...

Hi havia coordinació?

Bé, això depenia de Càritas Diocesana. Jo he dit que vaig entrar a treballar a la parròquia del barri de Can Serra, però deixa'm fer una menció... que jo me'n sento molt orgullosa. I és que al cap d'un any de treballar allà, la parròquia va demanar a Càritas Diocesana que assumís el meu sou i depengués d'aquesta institució, i això volia dir que Càritas havia dit «vale!», però a més de treballar a Can Serra hauria d'atendre la parròquia de Sanfeliu i la de Sant Josep, que eren del mateix arxiprestat. I per tant tenia també atenció al barri de Sant Josep i al barri de Sanfeliu. Així, doncs, vaig passar a dependre de Càritas Diocesana en un moment determinat.

Però jo tenia la impressió que dependre de Càritas Diocesana era una cosa massa allunyada, que l'important era dependre de la gent del barri, de la parròquia i de l'associació de veïns perquè, si no, a mi qui em controlava? Si volia feia el que em donés la gana, no hi havia qui em controlés. Perquè em quedava molt lluny això de Càritas. I vaig demanar que, encara que m'assumís Càritas Diocesana, la parròquia continués aportant una part del meu sou, i l'associació de veïns també. És com a símbol de control, de dependència. És curiós, perquè amb els anys he valorat aquest detall —que ja me n'havia oblidat— com una cosa important. I fins i tot he vist que ja no me'n recordava, que en el butlletí mensual de l'associació de veïns, quan surt l'estat de comptes anual de l'assemblea, hi deia: «*asistente social Pilar,*

1.000 pesetas, o 1.500 pesetas». Llavors el comentari de la gent de l'assemblea era «pero ¿cómo le vamos a pagar esto a Pilar?, esto es muy poco». «No, que ja me'n paga una part la parròquia i Càritas Diocesana», deia jo.

Bé, segurament que no ve al cas, però trobo que és un detall, són d'aquelles intuïcions que a la vida tenim... que dius això: em sembla que tindria més sentit així. I ara n'estic molt contenta que fos així, i que les dues institucions del barri ho acceptessin, també. Perquè pagar 4.000 pessetes la parròquia, i 1.000 o 1.500 l'associació de veïns també era un esforç, però ho van acceptar. Això no era un sobresou. Jo cobrava això i ho portava a Càritas per ingressar; avui això seria un *bizum*, abans era un viatge.

Bé, alguna cosa que vulguis afegir que creus que sigui important i que no hagi sortit a la conversa, algun aspecte del passat, del present o de com t'imagines el futur.

Del passat podria dir que la interacció entre el que és la vida professional i la vida personal i la vida ciutadana, a mi m'ha sigut un complement. Tre-

Pilar Massana 2013.03.12 Rebut la Medalla d'Or de mans de la degana del TSCAT i la presidenta de la Diputació de Barcelona

ballar en aquest àmbit social m'ha ajudat, em sembla, a ser millor persona, diguem. Sobretot m'ha ajudat com una finestra on veure una realitat que —si no l'hagués tingut, aquesta professió— jo hauria ignorat totalment, perquè m'he adonat que pots tenir realitats dures al costat i no sé per què però no les veus, i la professió m'ha ajudat a ser-ne coneixedora i a ser més sensible a això. I això m'ha motivat també a intentar treballar de manera més conseqüent, però també m'ha motivat cap al compromís polític, a dir «aquí hem de fer-hi alguna cosa, perquè només des de la professió no ho podem resoldre, s'ha de solucionar des de més amunt», i a buscar sempre aquestes connexions entre la institució política i la responsabilitat política i la base, perquè és imprescindible que aquesta empenyi i controli per tal que els que tenen la responsabilitat més alta no es despistin, encara que tinguin la millor intenció. I a la inversa, reconèixer des de la base que necessitem la responsabilitat política més elevada per resoldre conjuntament els problemes. La meva experiència és aquesta.

I lligat amb això, ja com a última cosa, el tema de la importància de l'organització ciutadana. O sigui, les organitzacions ciutadanes culturals, esportives, polítiques, artístiques... el que sigui, són fonamentals per a la millora del benestar social de la població. Això no passa només perquè hi hagi uns serveis socials públics potents, sinó que passa perquè la ciutadania ens sentim corresponsables els uns dels altres comunitàriament i col·lectivament, i per tant les entitats i els grups, les plataformes, els grups veïnals especialitzats i generals són fonamentals.

Tot això ens ajuda a viure millor, a tenir un bon viure i, en conseqüència, que els nivells de cura d'atenció i de benestar social siguin superiors, no passin només pels serveis.

L'Hospitalet, 29 d'abril de 2024